

Los pergaminos: qué son y cómo se tratan

RAFEL GINEBRA I MOLINS

PERE PUIG USTRELL
Los pergaminos: qué son y cómo se tratan.
Gijón: Trea, 2008, 132 p.

És una obvietat que el centre de gravetat de l'arxivística, allò que marca majoritàriament les actuacions, les preocupacions i els reptes de l'arxivística actual, està molt lluny de la documentació medieval, que va ser d'alguna manera, en el seu moment, allò que va determinar el naixement de l'arxivística com a funció, com a disciplina i com a ciència. Tanmateix, aquest desplaçament de les tasques i els reptes primordials dels arxivers cap a altres entorns i tècniques ha portat, per la novetat i potser per la moda, un cert marginament, si més no en el que és la recerca, en la producció tecnicoteòrica i també en els àmbits de formació, dels coneixements i les tècniques relacionats amb la documentació medieval i moderna.

És per això que resulta especialment interessant el llibre de Pere Puig publicat l'any passat per Trea. Als arxivers i arxiveres de fa, posem, vint-i-cinc o trenta anys, procedents sovint o majoritàriament de formació històrica i que tenien com a imatge tòpica dels arxius la dels arxius històrics, se'ls podia presuposar sense temeritat uns certs coneixements sobre la problemàtica de la documentació medieval i dels elements i les tècniques que s'hi relacionen, però seria poc realista pensar que els arxivers formats els darrers anys tenen uns coneixements semblants, sense que això vulgui dir que la formació que han rebut sigui, en absolut, inadequada, ja que respon a una realitat diferent, molt més diversa, tècnicament i tecnològicament més complexa, en què cal prioritzar els coneixements que aquesta realitat requereix. Per això adquireix una rellevància especial la publicació d'un llibre que no solament compendia els coneixements *clàssics* sobre un tipus de documents molt singular, sinó que també en fa una perfecta posada al dia i hi aplica plantejaments i perspectives que es deriven de les problemàtiques i les tècniques de l'arxivística actual.

Pot semblar una gosadia pretendre tractar en un sol llibre els documents en pergamí (com ho podria ser també tractar els documents en paper), perquè darrere d'una circumstància comuna més o menys accessòria com és un tipus de suport hi ha tota una multitud de variants i de facetes, de caràcter històric, jurídic, diplomàtic, etc., i en aquest sentit es podria qüestionar si és aquest element comú accessori el més rellevant, però el cert és que el llibre aconsegueix tractar aquest tipus de document des d'aquesta perspectiva *polièdrica*, aportant uns coneixements consistents i rigorosos sobre tots els aspectes relacionats amb els documents sobre pergamí.

En primer lloc, aborda el llibre la naturalesa del pergamí, i el seu ús com a suport per a l'escriptura des d'un punt de vista històric. Formats, instruments d'escriptura, il·luminacions i reutilitzacions. Una recopilació erudita i molt ben do-

cumentada, a partir de fonts clàssiques i modernes, amb el rigor que és habitual en totes les obres de l'autor.

A continuació, la perspectiva és el pergami com a suport físic. Les seves característiques, i les problemàtiques de la seva conservació, les seves alteracions i els seus tractaments preventius i de restauració. Aquest capítol, junt amb el quart dedicat a la descripció, és potser on es nota més la posada al dia i on hi ha més aportacions amb relació al que podia ser la bibliografia clàssica sobre la matèria. Tot i que evidentment l'extensió no permet entrar en nivells d'excessiu detall, perquè no es tracta d'un manual de restauració, proporciona els criteris i els coneixements tècnics essencials per a les intervencions més comunes i per poder si més no entendre les tècniques i els procediments més especialitzats i conèixer els productes.

La tercera part és potser la més densa, potser la que pot resultar fins i tot més *exòtica* per a arxiviers de les noves generacions. S'hi aborda els pergamins des d'una perspectiva diplomàtica. Aspectes jurídics, aspectes procedimentals sobre el procés de redacció dels documents i la concreció formal en el que és la redacció dels documents, les seves parts i els seus elements, i subapartats específics per a sistemes de datació (forçosament amb una panoràmica general) i sobre tipologies documentals (documents reials, documents senyorials, episcopals i comunals, documents pontificis, documents privats), llengua i escriptura (especificitats del llatí emprat i una panoràmica dels aspectes paleogràfics) i un rellevant subapartat dedicat a la tradició documental i als falsos.

Però la part més innovadora, la que representa una faceta fins ara no tractada de manera sistemàtica amb relació específicament als pergamins, és la part dedicada a la descripció dels pergamins des d'una perspectiva arxivística i amb els estàndards de descripció arxivística actual. L'autor en concret dedica un extens subapartat a la «descripció arxivística normalitzada dels pergamins com a unitats documentals simples» i un altre subapartat a la descripció diplomàtica. El primer d'aquests dos subapartats representa la primera sistematització de l'aplicació d'ISAD(G) a la descripció de pergamins, basant-se, tal com fa constar l'autor, en els desenvolupaments d'ISAD(G) i especialment en el desenvolupament fet en l'àmbit català, la NODAC, i també en el desenvolupament fet al Canadà (les RAD2). L'autor detalla sistemàticament i amb exemples clarificadors quina és la informació que convé recollir en cada una de les àrees i en cada un dels elements que estableixen aquestes normes per a la descripció arxivística normalitzada dels pergamins en els diferents nivells i especialment en l'àmbit d'unitat documental simple. No detallarem aquí els elements i els camps perquè són suficientment coneguts per tots els lectors de *Lligall*.

Personalment, en aquesta part l'únic que potser ens sembla poc adequat, d'acord amb els exemples, és la part que fa referència a la informació que ha d'incloure el títol. Algun dels exemples proposats semblarien massa extensos i poc operatius com a títol i inclouen informació que personalment considerariem que depassa la funció *identificativa* i definitòria del document i que conté informació que podria o hauria d'anar a l'element d'abast i contingut del document.

En el segon subapartat que hem esmentat, en canvi, l'autor proposa una fitxa de descripció diplomàtica. La necessitat d'aquesta descripció la justifica l'autor dient que en l'àmbit d'unitat documental simple els documents tenen una naturalesa i unes característiques formals i de contingut que depassen la seva dimensió arxivística i la seva funció com a parts d'un conjunt, i que la seva descripció arxivística resulta complicada i forçada (p. 109). Per això, pel que fa als pergamins proposa un enllaç de la descripció arxivística de cada pergami documental amb la seva respectiva descripció diplomàtica. Proposa una fitxa sistematitzada amb 27 elements agrupats en sis àrees. En aquest cas i tenint en compte que és una de les principals aportacions de l'autor ens permetem recollir-les ni que sigui de manera enumerativa: *Identificación (Código de referencia, Título, Fecha, Dimensiones, Tipo documental, Lengua); Contenido (Protocolo, Texto, Escatocolo); Génesis (Petición, Redacción, Validación, Notas de cancillería o escribanía, Registro, Notas dorsales) Tradición (Tabla de tradición, Ediciones), Caracteres externos (Condiciones del pergamino, Escritura, Disposición del texto, Elementos ornamentales, Otras particularidades gráficas), Comentarios y observaciones (Notas de diplomática, Notas jurídicas, Notas históricas, Notas lingüísticas, Otras observaciones).*

Evidentment, l'alternativa de descriure el pergami des d'un punt de vista arxivístic o des d'un punt de vista diplomàtic recull una casuística real, ja que els pergamins més enllà de la seva condició de documents dins un fons en molts casos s'han tractat, o fins i tot pot ser convenient tractar-los, com a peces singulars al marge de les seves relacions *arxivístiques*, i de fet en molts casos la història arxivística ha fet que ens arribin descontextualitzats, recopilats en col·leccions i havent perdut tots o part dels referents que ens permetrien identificar les relacions com a document d'arxiu.

El que no veiem tan clar, en canvi, és que tingui sentit aplicar les dues descripcions, ni que sigui, com proposa l'autor, enllaçant-les entre si, enllaçant la descripció arxivística amb la diplomàtica. Creiem que resultaria redundant i, sobretot, innecessari. Redundant perquè molta de la informació d'una descripció s'hauria de repetir en l'altra (no cal fer notar la coincidència pràcticament literal de molts dels camps o elements), i innecessari perquè tota la informació

de la descripció diplomàtica és possible —i a més pertinent quan resulti rellevant— incloure-la en la descripció *arxivística*. De fet, molta de la informació que l'autor sistematitza en la pauta de descripció diplomàtica, ell mateix ha esmentat de manera més o menys genèrica, en parlar de la descripció arxivística, en quin element correspondria fer-la constar. Així, particularment seríem partidaris d'encabir aquesta informació dins la descripció *arxivística*, incorporant-la essencialment (i si calgués de manera més o menys estructurada) en l'element Abast i contingut, en els elements Llengües i escriptures dels documents i Característiques físiques i requeriments *tècnics* i en les àrees de Documentació relacionada i Notes.

No cal dir que aquest petit *desacord* personal sobre un aspecte que potser per ser la faceta més nova és saludable que susciti una mica de debat, no arriba a ser ni tan sols una crítica o qüestionament, sinó un simple intent per la nostra part de col·laborar en la consolidació de metodologies.

Recapitulant, doncs, el llibre constitueix la síntesi actualitzada que feia falta sobre els pergamins documentals, abordada, de manera molt documentada i rigorosa, en totes les facetes i problemàtiques que aquests documents comporten en un entorn arxivístic actual.